

KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE 16.

Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 16

A könyv megjelenését a

támogatta.

Az eltűnt katona

Szerkesztette
Ilyés Sándor
Keszeg Vilmos

KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
KOLOZSVÁR, 2008

Kiadja a KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
400162 Kolozsvár, Croitorilor (Mikes) u. 15.
telefon/fax: +40 264 432 593
e-mail: kriza@mail.dntej.ro
www.kjnt.ro

© Kriza János Néprajzi Társaság, 2008

Borítóterv és tipográfia
Könczey Elemér

Számítógépes tördelés
Sütő Ferenc

ISBN 978-973-8439-42-9

Készült a kolozsvári GLORIA és IDEA Nyomdában
Igazgató: Nagy Péter
Megrendelési szám: 616/2008

Tartalom

Előszó. Az eltűnt katona emlékére	7
Küllős Imola A katona és a katonaélet ábrázolása a 17–18. századi közköltészetben	11
Keszeg Anna Katonák és katonabúcsúztatók hovatarozása. 1789	35
Marinka Melinda A magyarság megjelenítése egy kárpátaljai földműves katonaköltészetében	55
Nagy Pál Források és adatok cigányok katonáskodásának történetéhez a 19. század első feléből	79
Fazekas Lóránd Egy első világháborús sebesült katona időtöltése	97
Deáky Zita – Nagy Pál Cigány katonák a második világháborúban és 1956-ban	103
Tötszegi Tekla Egyetemista lányok katonáskodása az 1970-es–1980-as években Romániában	117
Csonka-Takács Eszter A sorkatonasághoz kapcsolódó átmeneti rítusok Gyimesben	133
László Lilla Katonaság és biográfia. A háborús élmény helye az élettörténetben	159

Balázs Lajos Egy fogolytörténet néprajzi vonatkozásokkal	177
Pozsony Ferenc Gazdasági élet Zabolán az első világháború idején egy zabolai tüzér leveleinek tükrében	189
Keszeg Vilmos A katonaság és a történelem	205
Lajos Katalin „Élni akarni kell.” Hadifogoly-visszaemlékezések frazeológiai vizsgálatának néhány nyelvészeten túli aspektusa	255
Rezumate	273
Abstracts	278
Szerzőink	283
Autorii	286
Authors	289

Az eltűnt katona emlékére

A kötelező sorkatonaság az állam és a lakosság biztonságát garantáló katonai ismeretek és tapasztalatok megszerzését tűzte ki célul. Az oktatásra és a gyakorlatra szakosodott intézményben az ifjú- és a felnőttkor határán álló sorkatonának hivatásos, szakképzett személyzet irányításával vettek részt a kiképzésben. A felkészülés általános és speciális szaktudás átvételét jelentette.

A közép- és kelet-európai szocialista országok szövetsége, a Varsói Szerződés megszűnése (1991), a régió országainak az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetébe való belépése (1999–2004) új állami és polgári biztonságot teremtett. Ezt követően az egyes államokban – hol lelkesen, hol nosztalgiával, általában mindenütt viták kíséretében – rövid idő alatt, sorozatban szavazták meg a kötelező sorkatonaság, az általános hadkötelezettség kiiktatását (Magyarország – 2004, Bulgária – 2007, Románia – 2007, Ukrajna – 2009, Litvánia – 2013), vagy időtartamának csökkentését (Oroszország – a sorkatonaság időtartamának felére való csökkentése 2008-tól). S ezzel egy olyan intézmény számolódott fel, amely a 19. század közepétől, az általános hadkötelezettség törvényének életbe léptetésétől, a második világháborút követően alkotmányba iktatásán keresztül különböző, a polgári életvitelt és mentalitást meghatározó szerepeket játszott. Magyarországon az első, központilag szervezett hadsereg felállítására 1849–1849-ben került sor. A két román fejedelemségben 1830-ban szerveződött meg a nemzeti hadsereg. A második világháború után a hidegháború kiépülése a Varsói Szerződés tagállamait újabb fegyverkezésre ösztönözte.

A katonai kiképzés az aktív korú férfiakat vonta hatáskörébe. Ennek tulajdoníthatóan a populáris kultúrában a férfiúi életpálya és mentalitás meghatározó epizódjává, a férfiszerep modelláló tényezőjévé vált. Periférikusan, a politikai-ideológiai-gazdasági konjunktúra függvényében a büntetés, az ideológiai átnevelés, az országépítés, a mezőgazdasági kampány, a demográfiai feszültségek levezetésének, megoldásának eszköze volt.

A felnőtt férfiak mellett a nők és a fiatalok hazafias nevelésére és katonai kiképzésére is kezdeményezések történtek. A román cserkészmozgalom 1914-ben vette kezdetét. Ezt 1937-ben a legionárius hatalom a maga hatáskörébe vonta, megszervezte a *Straja Țării* (*A Haza Védelme*) szervezetet. A Kommunista Ifjak Szövetsége 1922-ben szerveződött, apró névváltozásokkal 1989-ig élte a maga történelmét. 1947-ben létrejött a *Románia Pionírjai*

egyesület, amely 1949-ben beolvadt a Romániai Iskolások Egyesületébe, majd 1966-ban *Pionír Szervezet* néven született újjá. Tíz év múlva, 1976-ban jött létre az óvodás korúak hazafias szervezete, *A Haza Sólymai* névvel. Az ország középiskoláiban az 1970-es évek elején rendszeres premilitáris képzést vezettek be. Ezzel párhuzamosan kezdődött meg az egyetemista lányok katonai kiképzése. Ezek az szervezetek hazafias érzelmeket, az ország iránti lojalitást kultiváltak, testedzést és katonai képzést biztosítottak.

A sorkatonaság megszűnését követően a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság, a BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke 2007. december 14–15-én konferenciát szervezett az alábbi tematikával.

Az eltűnt katona

1. *A katonáskodás története. A katonaság mint intézmény a változó időben. A sorkatonaság történelmi kontextusa.*
2. *A reprezentációk története. A katona mint konstrukció: a hős, a honvédő, a nők ideálja, az ágyútöltelék, a szökevény, az „obsitos”. A reprezentációk formái (narratívumok, olajnyomatok, fényképek, filmek), toposzai és motívumai.*
3. *Katonaság és biográfia. Karrierék, a katonáskodás (auto)biografikus megjelenítése (a férfimodell, a családapa, a gazdaember). Az alulnézet perspektívája. A katonaság mint átmeneti rítus (nyelvtanulás, ismerkedés, kulturális hatások, világjárás, alfabetizáció.) A katonaság mint szociális világ (kapcsolatok, férfiszövevények, a család hiánya). Környezetek (front, kaszárnya), tárgypopulációk (csajka, bajonét, dögcédula stb.).*
4. *Katonaság folklórja. Verses levelek, emlékkersek, imatradesziák- és paródiák, a katonaság költészete. Katonafüzetek. Élmény- és igaz-történetek.*
5. *Emlékek a háborúból. Az idegen katona a családi térben. A családtag idegen világban. Emlékezés a háborúra. A település hősei. A háború és a lokális történelem.*

Jelen kötet a konferencián elhangzott előadások egyik részét tartalmazza.

A hosszas, több éves katonáskodás sajátos mentalitást, életformát termelt ki. Ennek következtében a katona évszázadokon keresztül zsánerfiguraként élt a köztudatban, a közköltészetnek népszerű szüzséje és szereplője volt (Küllős Imola). A bevonuló katona búcsúztatása a lokális közösség kiemelkedő eseménye volt, amelyben egy társadalom szerkezete, önaffirmációja

valósult meg (Keszeg Anna). A katonai szolgálat (akárcsak a hadifogság, a munkaszolgálat) a férfiak életében átmeneti rítus szerepét töltötte be, új identitást, tapasztalatokat és új szociális kapcsolatokat biztosított (Csonka-Takács Eszter). A roma férfitársadalom számára a sor- és a frontkatonaság szocializációs funkcióval rendelkezett (Deáky Zita, Nagy Pál). A nők átmenetileg részesültek a katonáskodás élményében. A kommunisztikus utópia védelme tette szükségessé honvédelmi felkészítésüket (Tötszegi Tekla).

A katonai szolgálat idején készült kéziratos füzetek egy sajátos csoport-kultúrába engednek belátást. A katonakönyvek készítése korábbi előzmények alapján Ferenc József idején vált általánossá. Egyidőben szolgálta a katonaélet eseményeinek megörökítését, egy sajátos szöveghagyománnyal (nép- és műdalok, tradesziák, folklorizálódott versek) való találkozást és azonosulást, az újfajta szociális kapcsolatok irányítását (verses levelek, emlékkersek, idegen nyelvi szójegyzékek). Az elnyúló katonai szolgálat, a frontkatonaság a családdal való intenzív levelezést hozta magával. A katonáskodás az alfabetizációt ösztönző hatása mellett jelentős szerepet játszott az írás mindennapi életbe való beépülésében. Kötetünk egyik tanulmánya olyan esetet mutat be, amelyben a fronton tartózkodó családfő levélben igazgatja a gazdaságot (Pozsony Ferenc). Részletes leírásban ismerkedünk meg egy saját kézműves termék elkészültével (Fazekas Loránd). Egy tanulmány a katonaságról való beszélés nyelvi sztereotípiáit válogatja össze és értelmezi (Lajos Katalin).

A sorkatonaság, a frontszolgálat, a hadifogság a 20. század során a történelem megtapasztalását, a hatalmi politika nyomán előálló individuális és közösségi egzisztenciális elbizonytalanodást hozta magával. Ez az élmény gyökeresen átformálta a szájhagyományt, a biografikus és autobiografikus narratívumok meghatározó toposzává és motívumává vált (László Lilla, Marinka Melinka, Balázs Lajos). Ez az élmény a lokális közösségekben a megemlékezési szertartások, a lokális történelem és a biografikus narratívumok formájában fogalmazódott meg és állandósult (Keszeg Vilmos).

A kötet a sor- és a frontkatonaság hatásának és jelentőségének feltérképezésére tett kísérlet. Reméljük, a tanulmányok ösztönzően hatnak további kutatások elvégzésére.

Kolozsvár, 2008. november 28.

Keszeg Vilmos

Rezumate

Küllös Imola

Reprezentarea soldatului și a cătăniei în poezia populară din secolele 17–18.

Cântarea cătăniei reprezintă una dintre cele mai bogate subgenuri ale poeziei populare maghiare. Totuși imaginea cătăniei reflectată în folclorul secolelor 19–20. este mult mai uniformă, mai ștearsă decât în cea a secolelor 17–18. Lucrarea de față prezintă genurile majore în care apare cătănia și rolurile, „ideologiile” contribuie unui strat social care în epoca modernă timpurie și propriu zisă a fost unul dintre cele mai controversate și numeroase. Lucrarea este ilustrată cu creații populare și variantele acestora.

Keszeg Anna

Apartenența soldaților și cântecelor soldățești. 1789

În prezentul studiu autoarea propune interpretarea unor cântece soldățești maghiare, provenind din medii protestante de la sfârșitul secolului al 18-lea legate de războiul ruso-austriaco-turcesc (1787–1792). Problematika este strâns legată de cercetările lui Lajos Csetri și anume: cum se raportează aceste cântece la reprezentările împăratului Iosif al II-lea, reprezentări nuanțate de altfel de apartenența religioasă a subiecților istorici. Microcomunități locale, cenzură, petreceri specifice companiilor bărbățești, iată cele trei perspective care vor asigura contextualizarea textelor.

Marinka Melinda

Memorii legate de război și ilustrarea soartei de soldat într-o autobiografie populară

Traumele celor două războaie mondiale au îndemnat mai multe persoane cu origini țărănești și cu studii minime să-și noteze experiențele, trăirile proprii. Unul dintre aceste persoane a fost Ferenc Katkó din Botfalva (Ucraina). Documentele din arhiva proprie au conservat memoria războiului, și ne dau de știre trăirile negative ale autorului și în general a comunității maghiare din Ucraina. Fiind un poet popular, ne prezintă o imagine nu numai asupra

personalității proprii ci și asupra condiției sociale a prizonierilor și a celor care au rămas acasă. Astfel „opera” lui poate fi considerată o documentare importantă a perioadei războiului din punctul de vedere a conținutului și implicit a etnografiei sociale.

Nagy Pál

Surse și date asupra istoriei cătăniei romilor din prima parte a secolului 19.

Lucrarea de față analizează datele referitoare la cătănia romilor care se găsesc în fondul *Militaria* a Arhivei Județului Somogy (Ungaria). Trece în revistă dispozițiile militare și politice, structura surselor și dimensiunile posibile ale cercetării. Reconstruiește soarta soldaților pe baza declarațiilor date de soldații romi care au dezertat din armata habsburgică în timpul războaielor napoleoniene, formulând cele mai elocvente învățături. Concluzia: sursele analizate oferă date deosebite cu privire la atitudinea culturală și orientarea valorică a soldaților, permițând o creionare a istoriei cătăniei și mentalității romilor.

Fazekas Lóránd

Cum și-a petrecut timpul liber un soldat rănit din primul război mondial?

Un soldat originar din zona Carei (județul Satu Mare) a fost rănit pe frontul din Balcani încă în primul an al primului război mondial. În timpul recuperării sau a tratamentului acesta s-a ocupat cu cioplirea, bărduirea diferitelor obiecte, dintre care a rămas până în zilele noastre o piesă numită „türelműveg” (sticlă personalizată). Lucrarea de față este de fapt o prezentare minuțioasă a acesteia.

Deáky Zita – Nagy Pál

Soldați romi în al doilea război mondial și în evenimentele din 1956

În anul 2004 Ministerul Apărării din Ungaria a inițiat un program de cercetare care a cuprins și colectarea amintirilor, documentelor legate de participarea soldaților romi la al doilea război mondial și la evenimentele din 1956. Acestei cercetări s-au alăturat și studenții de la Universitatea Szent

István din Gödöllő, cei de la Catedra de Studii Romologice și Sociologia Educației, precum și directorul Colecției Istorice și Etnografice a Romilor din Gödöllő. Studenții au efectuat numeroase interviuri cu romi în vârstă din diferitele regiuni ale Ungariei, iar lucrarea de față însumează problemele abordate, dificultățile acestei cercetări, precum și diferitele orientări de cercetare posibile.

Tötszegi Tekla

Serviciul militar al studenților în România anilor 1970–1980

Lucrarea de față analizează serviciul militar obligatoriu impus de autorități studenților din România între anii 1973 și 1990. Creionează contextul istoric, social și juridic al acestui fenomen, apoi – pe baza numeroaselor interviuri și surse scrise – prezintă cele mai de seamă motive ale narativelor legate de satisfacerea serviciului militar.

Csonka-Takács Eszter

Riturile de trecere legate de serviciul militar în zona Ghimeș

Satisfacerea obligatorie a serviciului militar a fost întotdeauna evenimentul principal în procesul de maturizare a băieților. Odată cu acest episod, ei și-au dobândit statutul de adult, dreptul de a întemeia o familie, schimbându-se totodată rolul lor social și situația lor juridică. Lucrarea de față prezintă mai multe evenimente, ritualuri comunitare dinaintea înrolării, care semnalau și conștientizau începerea procesului de maturizare. Din anul 2007 însă serviciul militar nu este obligatoriu, drept urmare sistemul de obiceiuri legate de acest aspect este în transformare. Se pare că balul legat de culesul viei rămâne singurul eveniment legat de procesul de maturizare a tinerilor.

László Lilla

Cătănie și biografie.

Locul experiențelor legate de război în povestirea vieții

Această lucrare analizează narațiunile lui Dezső Balázs despre cel de al doilea război mondial și despre cele mai importante evenimente din trecutul lui. Lucrarea descrie și faptul cum memoria transcrie trecutul și constituie identitatea unei persoane.

Balázs Lajos

Narațiunea unui prizonier cu referiri etnografice

Majoritatea narațiunilor prizonierești relatează evenimente dramatice, tragice. Formația autorului de folclorist și etnograf l-a îndemnat să descopere în dosul narațiunii unui prizonier, eliberat în 1948 dintr-un lagăr sovietic de la poalele Uralului, valorificarea, într-un mediu neștiut de el și total străin de cel de acasă, a elementelor culturii populare în care s-a format. Cu știința lui, cultura lui, morala și mintea lui dobândite în mediul său tradițional secuiesc a reușit să supraviețuiască și să salveze viețile a mai multor camarazi.

Pozsony Ferenc

Viața economică din Zăbala prin prisma scrisorilor unui soldat din primul război mondial

Lucrarea de față se bazează pe un corpus de scrisori reprezentând proprietatea unui soldat din zona Trei Scaune care a luptat ca artilerist în primul război mondial. Aceste scrisori au fost trimise acasă, în satul natal Zăbala. Prin acestea soldatul nu numai că a ținut legătura cu restul familiei, dar a făcut referire continuă la viața economică de acasă, organizând muncile agricole de la o distanță foarte mare. După război, întorcându-se acasă a avut mare grijă de scrisorile respective, citind din ele copiilor și nepoților în serile lungi de iarnă. Textele sale formulate pe câmpurile de bătălie au devenit o parte integrantă a istoriei și memoriei familiale.

Keszeg Vilmos

Cătănia și istoria

Prin cătănie cât și prin prezența în războaie și în lagăre individul a intrat în legătură directă cu istoria. S-a schimbat imaginea personală asupra istoriei, perspectiva de abordare a istoriei, s-a creat un limbaj retoric în discursul istoric. Totodată individul a acumulat experiențe personale despre istorie, despre medii sociale nemaîntâlnite, a experimentat sentimente noi (patriotism, frică, umanism). Subiectele și motivele istoriei au fost integrate în narațiunile biografice și locale.

Lajos Katalin

„Trebuie să vrei să trăiești” (Câteva aspecte extralingvistice ale analizei frazeologice ale memoriilor prizonierilor de război)

În anul 1996 cotidianul *Hargita Népe* a publicat un proiect de scrieri memorialistice cu titlul „Istoria prizonieratului meu” pentru realizarea memoriilor legate de anii de prizonierat din Uniunea Sovietică. În decurs de doi ani cotidianul a publicat șaiszeci de texte autobiografice. Editura Status le-a publicat și sub forma unei cărți în 1997. Materialul studiului o constituie această carte (*Ferencz Imre (red.) 1997. Történetek a fogságból. Hatvan székely hadifogoly. Miercurea Ciuc*). Principala preocupare a fost analiza frazeologiei textelor și nu studiul lor din punct de vedere etnografic. Totuși, realizând lista unităților frazeologice, autoarea a observat că frazelele, în special proverbele și zicătorile se centrează pe teme cheie în interiorul diferitelor texte. Aceste teme sunt aproape identice în fiecare text. Între timp se vor formula în mod inevitabil observații ce nu mai țin de domeniul lingvisticii, ci de cea a etnografiei.

Abstracts

Küllős Imola

Portrayal of Soldiers and their Lives in 17th–18th Century Popular Poetry

Chanting on military existence represents one of the most important parts of Hungarian lyrical folk poetry, maybe the richest in subgenres. But the image on military existence of the 19th–20th century folklore is much more uniform, gray than that of the 17th–18th century popular poetry. The present paper enumerates the major genres of popular poetry to present military existence, the roles and “ideologies” related to it – since soldiers represented the most controversial and the most numerous stratum of the modern age society. All this is illustrated by products of popular poetry and the related variants.

Keszeg Anna

Soldiers and Soldier Poems. 1789

The present paper intends to analyze some protestant Hungarian soldier poems from the end of the 18th century related to the Russo-Austro-Ottoman War (1781–1792). The topic is connected to Lajos Csetri’s researches, namely: how do these poems contribute to the history of representations about Emperor Joseph II, these representations being influenced by confessional affiliations. There are three perspectives to help the contextualization of the poems: local micro-communities, censorship and specific forms of amusement in male companies.

Marinka Melinda

War Memories and the Illustration of Soldier’s Fate in a Peasant Memoire

The traumas of the two world wars determined many common people of peasant origin with a minimum of education to write down their experiences. One of them was Ferenc Katkó, a farmer from Botfalva (Ukraine). All the manuscripts of his archive kept the memories of war, enabling us to discover

the negative experiences of this person and of the whole Hungarian minority community of Ukraine. Being also a poet, his works show us an image of his personality as well as the image of the social condition of prisoners and of those who stayed at home. Therefore the “poetry” of Ferenc Katkó can be regarded as a documentation of the war-period from the point of view of contents, meaning a perspective of social ethnography.

Nagy Pál

Sources on the History of Gypsy Soldiers in the First Part of the 19th Century

The present paper analyzes the data on Gypsies provided by the *Militaria* fund of the Somogy County Archives (Hungary), reviewing the military and political dispositions, the structure of these sources and the possible dimensions of analysis. It reconstructs the fate of the soldiers and it sums up their conclusions based on the confessions of the Gypsy soldiers who deserted from the Habsburg army during the Napoleonic Wars. The conclusion: the analyzed sources provide specific data on the cultural attitudes and system of values of soldiers, enabling a sketch of Gypsy military and mentality history.

Fazekas Lóránd

Pastime of a Wounded Soldier in WWI

A soldier from the Carei region (Satu Mare County) got wounded on the Balcan front already in the first year of WWI. During his recovery or treatment he used to sculpture different objects, one of them – an impossible bottle – surviving to our days. The present paper is in fact a detailed presentation of the impossible bottle.

Deáky Zita – Nagy Pál

Gypsy Soldiers in WWII and the Events of 1956

In 2004 the Hungarian War Department launched a programme that included the collection of mementos and documents of Gypsy soldiers serving during WWII and the events of 1956. Students from Szent István University in Gödöllő and from the Department of Roma Studies and Sociology of Education of the University of Pécs, along with the director of

the Historic and Ethnographic Gypsy Collection from Gödöllő joined this programme. They made numerous interviews with Gypsies of a considerable age from different regions of Hungary. The present paper sums up the problems and difficulties of the research, together with the possible research orientations.

Tötszegi Tekla

**Military Service for Female Students
in 1970s and 1980s Romania**

The present paper deals with the analysis of the obligatory military service for female students in Romania between 1973–1990. It outlines the historical, social and jurisdictional contexts of this phenomenon, then – based on numerous interviews and written sources – it presents the most important motifs of the narratives related to military service.

Csonka-Takács Eszter

Rites of Passage Related to Military Service in Ghimeş Region

Traditionally the obligatory military service was the main event in the process of a boy becoming a man. Starting with this episode boys reached the status of the adult, they could start a family, thus their social role and jurisdictional position changed. The author presents the communal rites and events before the enrollment that signalled and made real the starting point of the process of becoming an adult. Starting with 2007 military service is no longer obligatory in Romania, consequently the mentioned system of customs is changing as well. It seems that the only event signaling the process of becoming an adult remains the vintage ball.

László Lilla

**Military Service and Biography.
The Place of War Experiences in the Story of Life**

This work is the analysis of Dezső Balázs's stories about WWII. It also concentrates on his memories about himself as a prisoner of war. The author tries to analyze how memory overwrites the past and builds a person's identity.

Balázs Lajos

An Ethnographic Approach on the Recollections of a Prisoner

Former prisoners of war usually relate tragic and dramatic events. Approaching these recollections from an ethnographer's perspective made it possible for the author to discover how the interviewed person, who was a prisoner of war in the Soviet Union until 1948, managed to overcome difficulties relying on his own culture, knowledge, common sense and experience of life in a milieu which he was not familiar with and that was entirely different from the one in which he had lived before.

Pozsony Ferenc

**Economical Life in Zăbala During WWI
as Seen Through the Letters of a Local Gunner**

The present paper is based on a corpus of letters of a soldier from Trei Scaune region, who served as a gunner during WWI. These letters were sent home to the local village of Zăbala. Through these the soldier not only kept in touch with his family but succeeded in organizing the agricultural activities from a very big distance. After returning home, the ex soldier took good care of his collection of letters, and he read them to his children and grandchildren on long winter nights. His texts written on the battlefields became an organic part of the family's history and common memory.

Keszeg Vilmos

Military Service and History

Military service, wars and labour camps established a specific relation between individual and history. This relation naturalized a rhetoric of seeing, perceiving history and talking about it, enabling to see inside historical events, to experience foreign worlds and mentalities, new feelings (of patriotism, fear, humanity). The discourse on history became continuous within the biographic narratives (epitaph, obituary, diary, memoirs) and within the local narrative repertoires.

Lajos Katalin

„You Have to Want to Live” (Some Extra Linguistic Aspects of the Study of Phrasemes in the World-War Prisoner’s Memories)

In 1996 the *Hargita Népe* journal published an application for its readers with the title “The Story of My Prison”. Till 1997 sixty autobiographical texts were published related to the years passed as war-prisoner in the Soviet Union after WWII. The Status Publisher published this material also as a book in 1997. This book constitutes the material of the present study (*Ferencz Imre (ed.) 1997. Történetek a fogságból. Hatvan székely hadifogoly. Miercurea Ciuc*). Its main preoccupation was the phraseological analysis of these texts and not an ethnographical study of them. Even though realizing the list of the phraseological units the author observed that phrasemes, in special proverbs and sayings mark thematic centers within the texts. These thematic aspects are mostly identical in all the texts. In the process of evocation they make possible for the narrator to transmit the story and help the readers to understand it. In the meantime there will be observations made which are not linguistic ones anymore, but they will be related to the ethnographic feature of the texts.

Szerzőink

BALÁZS Lajos (Bukarest, 1939) Román szakos tanári oklevelet szerzett a Bukaresti Tudományegyetem Bölcsészkarán, majd ugyanott doktorált 1976-ban. Jelenleg a Sapientia EMTE Gazdasági- és Humántudományi karának kancellárja. Kutatási területe: az emberi élet sorsfordulóinak – születés, házasság, halál – szokásvilága.

CSONKA-TAKÁCS Eszter (Mohács, 1968) Magyar–néprajz szakot végzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán. PhD fokozatot az ELTE BTK Magyar és összehasonlító folklorisztika doktori programján szerzett 2006-ban. Néprajzkutató, az Európai Folklor Intézet (Budapest) igazgatóhelyettese. Kutatási területei: néphit, tabuk, átmeneti rítusok Gyimesben.

DEÁKY Zita (Nagyatád, 1955) Magyar–néprajz szakot végzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán, majd ugyanott doktorált 1994-ben. Jelenleg etnográfus és egyetemi docens Gödöllőn, a Szent István Egyetem Társadalomtudományi Karán. Kutatási területe: a szülés kultúrtörténete.

FAZEKAS LÓRÁND (Szatmárnémeti, 1935) Földrajz–geológia szakot végzett a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen. Halmiban és a vele szomszédos Kökényesden, az ukrán határ mellett, tanárként dolgozott évtizedeken át. A 70-es évek elejétől foglalkozik helytörténettel és a környék néprajzával. A Kriza János Néprajzi Társaság megalakulása óta tagja az egyesületnek.

KESZEG Anna (Torda, 1981) Magyar–francia szakot végzett a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán és filozófia szakot a BBTE Filozófia Karán. Kortárs irodalomból diplomázott a párizsi Sorbonne-Paris IV-on. Mesterizett az École des Hautes Études en Sciences Sociales Történelem és civilizáció programjában. Jelenleg az ELTE BTK Magyar és európai felvilágosodás doktori programjának hallgatója és kutató a kolozsvári BBTE Irodalomtudományi Tanszékén. Kutatási területe: 18. századi alkalmi költészet.

KESZEG Vilmos (Detrehemtelep, 1957) Magyar–francia szakot végzett a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán, doktori disszertációját 1995-ben védte meg. Jelenleg egyetemi tanár, tanszékvezető és doktori iskola irányítója a kolozs-

vári BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékén. Kutatási területei: kortárs mitológiák, szövegmondás, biografikus szövegek, írott kultúra.

KÜLLŐS Imola (Klagenfurt, 1945) Ortutay-émlékéremmel kitüntetett folklórkutató, az MTA doktora. 23 évig tanított az ELTE BTK Folklore Tanszékén. Kandidátusi értekezésében (1991) feldolgozta a magyarországi betyárság költői kifejezésformáinak történeti változásait, akadémiai doktori disszertációjában pedig feltárta, elemezte és közreadta az irodalom és a színhagyományozó kultúra kölcsönviszonyából született közköltészet 17–19. századi alkotásait. Kutatási területei: szövegfolklorisztika, a 17–19. századi népszerű, világi közköltészet, lírai dalműfajok szöveg- és fejlődéstörténete, a népdalok variabilitása és klasszifikálhatósága, magyar népdalok kutatástörténete, protestáns vallási néprajz, paraszti életrajzok.

LAJOS Katalin (Csíkszereda, 1971) Magyar–néprajz szakot végzett a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán. Mesterizett ugyanott a Magyar Nyelvészet Tanszék Szocio- és etnolingvisztika programjában. Jelenleg a BBTE BTK Magyar Nyelvészet Tanszéke doktori programjának hallgatója és tanársegéd a Sapientia EMTE csíkszeredai Humán Tudományok Tanszékén. Kutatási területe: a népi önéletrírások frazeológiája.

LÁSZLÓ Lilla (Nagykároly, 1982) Magyar–angol szakot végzett Kolozsváron, a BBTE Bölcsészkarán. Mesterizett ugyanott, a Kanonizációs stratégiák című programban. Három évet a kolozsvári Báthory István Líceumban dolgozott magyar szakos tanárként és osztálynevelőként. Jelenleg Budapesten él.

MARINKA Melinda (Nyíregyháza, 1981) Néprajz szakot végzett a Debreceni Egyetemen. Az egyetemi képzés során muzeológus és néprajz tanári oklevelet szerzett. Jelenleg a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola néprajzi doktori programjának hallgatója és az MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport tudományos segédmunkatársa. Kutatási területei: kisebbségi léthelyzet, identitás-/strukturális módosulás a kárpátaljai és a szatmári svábok és magyarok körében.

NAGY Pál (Nyíregyháza, 1962) Történelem–filozófia–Kelet-Európa speciális képzés szakot végzett a JATE Bölcsészkarán. Kaposváron és Pécsen levéltárosként dolgozott. Jelenleg a SZIE GTK ciganológiai gyűjteményét vezeti

Gödöllőn és óraadó a PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszéken Pécsen. Kutatási területe: a magyarországi cigány csoportok története.

POZSONY Ferenc (Zabola, 1955) Magyar–oroszl nyelv és irodalom szakot végzett a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán. Elemi és középiskolai tanár 1981–1990 között Kézdivásárhelyen. 1990-től a BBTE tanára, ahol 1997-ben doktorált, majd 2002-től egyetemi professzor, 2005-től pedig doktorátus vezető. 1990-től a Kriza János Néprajzi Társaság alapító elnöke. A zabolai Csángó Néprajzi Múzeum alapítója. Kutatási területei: népi társadalom, szokások, interetnikus kapcsolatok Erdélyben és Moldvában.

TÖTSZEGI Tekla (Gyergyóditró, 1964) Magyar–francia szakot végzett a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán. 2007-ben szerzett doktori címet a BBTE BTK Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke doktori programjában. Jelenleg néprajzos–muzeológus a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeumban. Kutatási területe: öltözködéskultúra.

Autorii

Lajos BALÁZS (București, 1939) Absolvent al Universității din București, Facultatea de Litere, specializarea limba și literatura română. A obținut titlul de doctor în cadrul aceleiași facultăți în anul 1976. În prezent este cancelar al Facultății de Științe Umaniste din cadrul Universității Sapiientia. Domeniu de cercetare: obiceiurile legate de naștere, căsătorie, moarte.

Eszter CSONKA-TAKÁCS (Mohács, 1968) Absolventă al Universității Eötvös Loránd din Budapesta, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–etnografie. A obținut titlul de doctor în cadrul aceleiași facultăți în programul de folcloristică maghiară și comparativă în anul 2006. În prezent este cercetător, totodată vicepreședinte al Institutului de Folclor European din Budapesta. Domenii de cercetare: mitologia populară, tabu, rituri de trecere în regiunea Ghimeș.

Zita DEÁKY (Nagyatád, 1955) Absolventă al Universității Eötvös Loránd din Budapesta, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–etnografie. A obținut titlul de doctor în cadrul aceleiași facultăți în anul 1994. În prezent este etnograf și conferențiar la Facultatea de Științe Sociale din cadrul Universității Szent István din Gödöllő (Ungaria). Domeniu de cercetare: istoria culturală a nașterii.

LÓRÁND FAZEKAS (Satu Mare, 1935) Absolvent al Universității Bolyai din Cluj-Napoca, specializarea geografie–geologie. A lucrat ca profesor timp de mai multe decenii în localitățile Halmeu și Kökényes. Studiază istoria și etnografia locală încă de la începutul anilor 1970. Este membru fondator al Asociației Etnografice Kriza János.

Anna KESZEG (Turda, 1981) Absolventă al UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–franceză și Facultatea de Filozofie, specializarea filozofie. Licențiată la Sorbonne-Paris IV în literatură contemporană. A urmat programul de masterat Istorie și civilizație la École des Hautes Études en Sciences Sociales. În prezent urmează cursul de doctorat la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta, în cadrul programului de iluminism maghiar și european și este cercetătoare la UBB Cluj-Napoca,

Facultatea de Litere, Catedra de Literatură Maghiară. Domeniu de cercetare: literatura evenimentială a secolului 18.

Vilmos KESZEG (Triteni de Jos, 1957) Absolvent al UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–franceză. A obținut titlul de doctor în anul 1995. În prezent este profesor universitar, șef de catedră și îndrumător de doctoranzi la UBB, Catedra de Etnografie și Antropologie Maghiară. Domenii de cercetare: mitologii contemporane, naratologie, texte biografice, cultura scrisă.

Imola KÜLLŐS (Klagenfurt, 1945) Cercetător distins cu Medalionul Ortutay, doctor al Academiei Științifice Maghiare. A predat materii de folclor la Catedra de Folclor al Universității Eötvös Loránd din Budapesta timp de 23 de ani. În disertația sa (1991) a prelucrat schimbarea în timp a formelor de exprimare poetică legate de „haiducii” din Ungaria, iar în disertația academică a analizat și a publicat produsele poeziei populare din secolele 17–19. Domenii de cercetare: folcloristică textuală, poezia populară din secolele 17–19., evoluția genului liric, clasificarea și variabilitatea cântecelor populare maghiare, istoria cercetării cântecelor populare, etnografia religiei protestante, biografii țărănești.

Katalin LAJOS (Miercurea Ciuc, 1971) Absolventă al UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–etnografie. A urmat cursul de masterat în sociolingvistică și etnolingvistică al Catedrei de Limbă Maghiară în cadrul aceleiași facultăți. În prezent urmează cursul de doctorat al Catedrei de Limbă Maghiară și este asistent universitar la Facultatea de Științe Umaniste al Universității Sapiientia. Domeniu de cercetare: frazeologia autobiografiilor țărănești.

Lilla LÁSZLÓ (Carei, 1982) Absolventă al UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–engleză. A urmat cursul de masterat intitulat Strategii de canonizare în cadrul aceleiași facultăți. A fost profesoară de limba și literatura maghiară la Liceul Teoretic Báthory István timp de trei ani. În prezent trăiește în Budapesta.

Melinda MARINKA (Nyíregyháza, 1981) Absolventă al Universității din Debrețin, specializarea etnografie, obținând diplomă de muzeolog și pedagog în domeniu. În prezent urmează cursul de doctorat al Școlii Doctorale

de Istorie și Etnografie al aceleiași universități și este cercetător asistent al Grupului de Cercetare Etnografică al Academiei Științifice Maghiare. Domenii de cercetare: existența minoritară, modificări identitare și structurale la șvabii din Ucraina și zona Satu Mare.

Pál NAGY (Nyíregyháza, 1962) Absolvent al Universității József Attila din Szeged, Facultatea de Litere, specializarea istorie–filozofie–Europa de Est. A lucrat ca arhivist în Kaposvár și Pécs. În prezent este directorul colecției despre romi al Facultății de Științe Sociale din cadrul Universității Szent István din Gödöllő (Ungaria) și cadru didactic la Catedra de Romologie și Sociologia Educației din cadrul Universității din Pécs. Domeniu de cercetare: istoria grupurilor de romi din Ungaria.

Ferenc POZSONY (Zăbala, 1955) Absolvent al UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, specializarea limba și literatura maghiară – limba și literatura rusă. Profesor de limbă și literatură maghiară în Târgu Secuiesc între 1981–1990. Doctor în filologie (etnologie) în anul 1997. Din anul 1990 lector, din 1998 conferențiar, iar din 2002 profesor universitar la UBB, Facultatea de Litere, Catedra de Etnografie și Antropologie Maghiară. Conducător de doctorate din 2005. Președintele fondator al Asociației Etnografice Kriza János din 1990. Inițiatorul Muzeului Etnografic Ceangăiesc din Zăbala. Domenii de cercetare: viața socială rurală, obiceiuri, relații interetnice în Ardeal și Moldova.

Tekla TÖTSZEGI (Ditrău, 1964) Absolventă al UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, specializarea maghiară–franceză. A obținut titlul de doctor în anul 2007 în cadrul programului doctoral al Catedrei de Etnografie și Antropologie Maghiară. În prezent este muzeolog–etnograf la Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca. Domeniu de cercetare: cultura vestimentară.

Authors

Lajos BALÁZS (București, 1939) He graduated from University of Bucharest, Faculty of Letters, specialization Romanian language and literature. He obtained his doctor's degree at the same university in 1976. At present he is the chancellor of the Faculty of Human Studies of Sapientia University. Field of research: folk customs related to birth, marriage, death.

Eszter CSONKA-TAKÁCS (Mohács, 1968) She graduated from Eötvös Loránd University (Budapest), Faculty of Letters, specialization Hungarian–ethnography. She obtained her doctor's degree at the same university within the Hungarian and comparative folklore programme in 2006. At present she is a researcher and deputy director of the European Folklore Institute (Budapest). Fields of research: folk belief, tabu, rites of passage in Ghimeș region.

Zita DEÁKY (Nagyatád, 1955) She graduated from Eötvös Loránd University (Budapest), Faculty of Letters, specialization Hungarian–ethnography. She obtained her doctor's degree at the same university in 1994. At present she is an ethnographer and associate professor at the Faculty of Social Sciences of Szent István University in Gödöllő (Hungary). Field of research: the cultural history of birth.

LÓRÁND FAZEKAS (Satu Mare, 1935) He graduated from Bolyai University Cluj-Napoca, specialization geography–geology. He had been working for decades as a teacher in Halmeu and Kökényes. He is involved in the local history and ethnography since the beginning of the 1970s. He is a founding member of Kriza János Ethnographical Society.

Anna KESZEG (Turda, 1981) She graduated from Babeș–Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Letters, specialization Hungarian–French and Faculty of Philosophy, specialization philosophy. Also obtained a diploma in contemporary literature at Sorbonne-Paris IV. She followed an MA course on history and civilization at the École des Hautes Études en Sciences Sociales. At present she follows PhD courses in the Hungarian and European illuminism programme at Eötvös Loránd University Budapest and she is a

researcher at the Department of Hungarian Literature of UBB Cluj-Napoca. Field of research: 18th century occasional poetry.

Vilmos KESZEG (Tritenii de Jos, 1957) He graduated from Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Letters, specialization Hungarian–French. He presented his thesis for the doctor’s degree in 1995. At present he is a professor and head of department at Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, Department of Hungarian Ethnography and Anthropology. Fields of research: contemporary mythologies, story-telling, biographic texts, written culture.

Imola KÜLLŐS (Klagenfurt, 1945) Researcher with Ortutay-Medallion, doctor of the Hungarian Academy of Sciences. She had been teaching at the Department of Folklore of Eötvös Loránd University (Budapest) for 23 years. In her dissertation (1991) she analyzed the change of forms of poetic expression related to the “betyárs” of Hungary, and in her academic dissertation she analyzed and published the products of popular poetry from the 17th–19th centuries. Fields of research: textual folklore, popular poetry of the 17th–19th centuries, the evolution of the lyrical genre, the classification and variability of Hungarian folk songs, the history of the research of folk songs, ethnography of protestant religion, peasant biographies.

Katalin LAJOS (Miercurea Ciuc, 1971) She graduated from Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Letters, specialization Hungarian–ethnography. She followed an MA course on sociolinguistics and ethnolinguistics at the Department of Hungarian Language of the same faculty. At present she is a PhD candidate at the same department and an assistant lecturer at the Faculty of Human Studies of Sapientia University. Field of research: the phraseology of peasant autobiographies.

Lilla LÁSZLÓ (Carei, 1982) She graduated from Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Letters, specialization Hungarian–English. She followed an MA course on canonization strategies at the same faculty. She had been a Hungarian teacher at Báthory István High School for three years. At present she lives in Budapest.

Melinda MARINKA (Nyíregyháza, 1981) She graduated from Debrecen University, specialization ethnography, obtaining a museologist and ethno-

graphic teacher diploma. At present she is a PhD candidate at the Doctoral School of History and Ethnography within the same university and a research assistant of the Ethnographic Research Group of the Hungarian Academy of Sciences. Fields of research: minority existence, identity and structural modifications at the Swabians of Ukraine and Satu Mare region.

Pál NAGY (Nyíregyháza, 1962) He graduated from József Attila University (Szeged), Faculty of Letters, specialization history–philosophy–Eastern Europe. He had been working as an archivist in Kaposvár and Pécs. At present he is the director of the Gypsy collection of the Faculty of Social Sciences of Szent István University in Gödöllő (Hungary) and a lecturer at the Department of Roma Studies and Sociology of Education of the University of Pécs. Field of research: the history of the Roma groups of Hungary.

Ferenc POZSONY (Zăbala, 1955) He graduated from Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Letters, specialization Hungarian language and literature and Russian language and literature. He was a Hungarian language and literature teacher at Târgu Secuiesc between 1981–1990. He received his PhD in 1997. In 1990 he became assistant professor, in 1998 university lecturer, then in 2002 university professor at the Department of Hungarian Ethnography and Anthropology. From 2005 he is the director of a PhD programme. He is the founding president of the Kriza János Ethnographical Society (founded in 1990) and the initiator of the Csángó Ethnographical Museum in Zăbala. Fields of research: social life in rural areas, popular customs, interethnic relations in Transylvania and Moldavia.

Tekla TÖTSZEGI (Ditrău, 1964) She graduated from Babeş–Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Letters, specialization Hungarian–French. She presented her thesis for the doctor’s degree in 2007 within the doctoral programme of the Department of Hungarian Ethnography and Anthropology. At present she is a museologist–ethnographer at the Ethnographic Museum of Transylvania in Cluj-Napoca. Field of research: the culture of clothing.

Cuprins

Introducere	7	László Lilla Cătănie și biografie. Locul experiențelor legate de război în povestirea vieții	159
Küllős Imola Reprezentarea soldatului și a cătăniei în poezia populară din secolele 17–18.	11	Balázs Lajos Narațiunea unui prizonier cu referiri etnografice	177
Keszeg Anna Apartenența soldaților și cântecelor soldățești. 1789	35	Pozsony Ferenc Viața economică din Zăbala prin prisma scrisorilor unui soldat din primul război mondial	189
Marinka Melinda Memorii legate de război și ilustrarea soartei de soldat într-o autobiografie populară	55	Keszeg Vilmos Cătănia și istoria	205
Nagy Pál Surse și date asupra istoriei cătăniei romilor din prima parte a secolului 19.	79	Lajos Katalin „Trebuie să vrei să trăiești” (Câteva aspecte extralingvistice ale analizei frazeologice ale memoriilor prizonierilor de război)	255
Fazekas Lóránd Cum și-a petrecut timpul liber un soldat rănit din primul război mondial?	97	Rezumate	273
Deáky Zita – Nagy Pál Soldați romi în al doilea război mondial și în evenimentele din 1956	103	Autorii	286
Tötszegi Tekla Serviciul militar al studentelor în România anilor 1970–1980	117		
Csonka-Takács Eszter Riturile de trecere legate de serviciul militar în zona Ghimeș	133		

Contents

Foreword	7	Balázs Lajos An Ethnographic Approach on the Recollections of a Prisoner	177
Küllős Imola Portrayal of Soldiers and their Lives in 17 th –18 th Century Popular Poetry	11	Pozsony Ferenc Economical Life in Zăbala During WWI as Seen Through the Letters of a Local Gunner	189
Keszeg Anna Soldiers and Soldier Poems. 1789	35	Keszeg Vilmos Military Service and History	205
Marinka Melinda War Memories and the Illustration of Soldier's Fate in a Peasant Memoire	55	Lajos Katalin „You Have to Want to Live” (Some Extralinguistic Aspects of the Study of Phrasemes in the World-War Prisoner's Memoires)	255
Nagy Pál Sources on the History of Gypsy Soldiers in the First Part of the 19 th Century	79	Abstracts	278
Fazekas Lóránd Pastime of a Wounded Soldier in WWI	97	Authors	289
Deáky Zita – Nagy Pál Gypsy Soldiers in WWII and the Events of 1956	103		
Tötszegi Tekla Military Service for Female Students in 1970s and 1980s Romania	117		
Csonka-Takács Eszter Rites of Passage Related to Military Service in Ghimeş Region	133		
László Lilla Military Service and Biography. The Place of War Experineces in the Story of Life	159		

